

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Collatie van P. Cornelius Hazart Priester Der Societeyt
Jesv**

Hazart, Cornelius

Antwerpen, 1662

Toe-Mate De Argumenten van Luther ende van Flaccus Illyricus teghen
Calvijn en de Sacramentarisen.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-71405](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-71405)

T O E M A T E

De Argumenten van Luther ende
van Flaccus Illyricus teghen
Calvijn en de Sacra-
mentarisen.

Dese toemate hebbe ick hier willen by-
voeghen/op dat de Ghereformeerde souden
moghen sien / dat sy niet alleen in dit
stuck ('twelck ick nu hebbe verhoont) vande
Roomsche Catholyke Kercke bestreden wo-
den/maer oock noch vinnigher / ende bitterder
han Martinus Lutherus , ende de ghene die sijne
teeringe / sonder veranderinghe / hebben ghe-
volght. Ick sal sijne eyghen woorden / sonder
bydoen/of afdoen/ citeren nyt een seker Tra-
taet / 'twelck hy namelijck tegen Calvijn, ende
zuinglius heeft gemaect/ mer dit opschyft : Be-
scherminge vande woorden des Nachmaels, teghen de
uytsinnige geeste der Sacramentarisen. Ghedruckt in
t'jaer 1527. ende in de liyste vande Boeken Lutheri
gestelt by Gesnerum in Bibliotheca Ed Tigur. 1572.

Den Duyvel/ seyt hy / bevecht ons hedens-
daechs door uyt sinnige menschen/de welke la-
stren het Nachmael des Heeren/ en raesen/dat
ons niet anders gegeven is/ als broodt / ende
wijn tot een teeken vande belijdenisse der Chri-
stelijcke Kestige / ende en willen niet bekennen
dat het lichaem / ende bloedt Christi daer in be-
grepen is/ alhoewel dese woorden/dat is mijn lic-
haem klaer/ende duydelijck sijn.

Gode rhoont dat hy vergramt is op sijn
Kercke / toelatlende dese Ketterije / de welke
gheneen

gheenen anderen booztgancck en heeft/ als dooz hare nientwichept/ ick gheloobe nochtang/ dat sy niet lanck dueren en sal/om dat sy grof/ ende sonder gheest is/ende om dat sy bestrijt niet eenige texen der Schrifsture / die dupster sijn/ maer woorden/soo klaer als den dach. **T**is eene wondere sake/ dat den dupbel niet eene doellinge ingheeft/ofte sy heeft hare boozstaenders/ die se dareljck staende houden/alleen om dat sy sot/ende impertinent is.

Ick sal Godt / ende de heele werelt tot ghetuyghe nemen/ protesterende / dat ick noch nu en houde/ noch opt ghehouden hebbe/ noch opt sal houden met de Sacramentarisen; ende ick begheere dat mijne handen supber sijn van t'bloedt der gene/die dooz di benijn worden verleyt/ghedoodt/ ende verbrzent van Iesus Christus: **I**ck en lese noyt hare schriften/ofte ick sie dareljck de raserije des dupbels tegen Godt:maer tegen alle dese ghesichten der hellen / en hebbe niet anders te stellen/als dese vier woorden:Dat is mijn lichaem.

Sy sijn obertollich in woorden/ende noemen onsen Godt/een Woot-Godt/een Godt die men eet/een Godt die men drinct: om aen dit volck den mont te stoppen/en is niet anders van noodde als het Euangelië open te doen/ende haer te seggen:Leest/dat is mijn lichaem, dat is mijn bloedt: Ende ten zy dat sy gantschelijck wtsinnich sijn/sy sullen obertuygt worden/dooz de klaerheyt der woorden.

Men kan niet bewijfen/dat in eenige plaetse bande schrifsture/dit woordcken/IS, ghebruyckt wort dooz **BETEKENENT**. dat staet haer nochtang toe te bewijfen.

Sy stellen my booz de plaetse Pauli, daer hy seyt: **D**e Steenrotze was Christus, daer/seggen sy/ wort dit woordcken/ **WAS**, genomen / booz **BETEKENENDE**, de Steenrotze beteekende Christum: **E**n is niet soo: want Paulus selve seyt / dat hy

hy hier spreekt van eene geestelijke steenrotze ende die gheestelijke steenrotze en beteekende Christum niet/maer sy was Christus selbe/niet alleen by de Joden / maer doek by de Christenen: De steenrotze selbe / die in de woestijne stont / en was Christus niet / maer de steenrotze / gheestelijck ghenomen was waerlijck / ende metter daer Christus selbe / ende niet in beteckeninge.

Sy stellen ny hooz/die plaetse / daer geseyt wort: Eet haestelijck, want t'is het Paeschen des Heeren, daer wort dit woordken IS, ghenomen hooz/ BETEEKENT. Dit is seer licht om beantwoorden: Want als Moyses seght / Eet haestelijck, want t'is het Paeschen des Heeren, hy spreekt eben eens of ick seyde: Eet vleesch want t'is sondach / ofte visch / want t'is vrydach; den sondach en beteekent daerom het vleesch niet/noch doek den vrydach beteekent den visch: alsoo doek en berekende den Paesschen het lam niet: en daerom en wort hier dit woordken IS, niet ghenomen hooz BETEEKENT, maer soo als het lupt.

Siet eens hoe dit volck met ons handelt: sy herooen de Schyfture van haer eyghen woorden/ ende bande warachtighen sy / ende dzaepen die naer haer eygen vernuft/soo sy begeeren/ en dan komen sy tegen ons roepen/dat wy gheene schyfturen en hebben / om te bewyssen/dat Christi eyghen lichaem in 't Sacrament is: Ende indien wy eenighe schyfturen konnen by bzenghen / sy beloben ons te volgen. Wel/wat mantere dan doen is dit: sy ont-nemen / ende ontweldigen ons onse schyfturen/ ende sy stellen andere in de plaetse/en dan komē sy tegen ons roepen: Waer sijn nwe schyfturen / met de welke gholleden bewijst/dat het eygen lichaem Christi in 't Dachtmael is: vzaegt hy waer dat sy sijn: Ja daer: Dat is mijn lichaem, dat is mijn bloede: Dit sijn immer de eyghen

eyggen woorzen bande Schzifture / ist niet soo
 hzengt ghy my nu uwe Schzifturen boozt / om
 te bewyssen dat het lichaem / ende bloedt daer
 niet en is. Ghy komt / ende seght : Dat hzoodt
 beteekent het lichaem Christi, ende dien wijn be-
 teekent het bloet Christi : Is dat Schzifture?
 waer staet dat? Ghy seght my : Die woorzen /
 dat is mijn lichaem, dat is mijn bloedt, moeten soo
 uptgelept wozden. Wel aen / ick hebbe haest met
 ul gedaen:

Ghenomen ick leerde met Aristoteles, ende
 met Plinius, dat de werelt is ghetweest vande
 Eeuwicheyt / ende loochende / dat sy van Godt
 is geschapen getweest: ende ymant my boozstel-
 de die woorzen *Gen. 1.* Inden beginne heeft Godt, he-
 mel, ende aerde gheschaeppen: waert saken / dat ick /
 om dit argument te wederleggen / die woorzen
 alsoo ginck uptleggen : Dooz Godt, verstaet ick
 eenen kouch-kouch / dooz gheschapen, verstaet ick
 verflonden / ende dooz Hemel ende aerde, verstaet
 ick een mussche met plupmen en beenen; wat
 is dan te seggen : Godt heeft hemel, ende aerde ghe-
 schapen? dat is te segghen: Een kouch-kouc-
 heeft eene mussche verflonden met plupmen en
 beenen.

Oste wel genomen ick leerde met de Marcio-
 nisten, dat den sone Godts niet warachtelyck
 mensch geworden is / en datter ymant om my
 van contrarte t'obertuyghen / dese woorzen
Joan. 1. booztbracht: Het woort is vleesch geworden:
 Indien ick die woorzen alsoo begost upt te leg-
 ghen' Dooz het Woort, verstaet ick eenen krom-
 men stock / dooz vleesch, verstaet ick eenen Wolf /
 soo dat den sin soude wesen: Een krommen
 stock is een wolf geworden. Wat dunckt u? sou-
 de dat niet een grootkonste wesen: sae't booz-
 waert / te weten booz een Camerspeelder / ende
 eenen grooten gupchelaer: soo doet ghyliden /
 seght Luther: Ghy leert dat het eygen lichaem /
 ende bloedt Christi in t'Nachtmael niet en is: om
 con.

contrarte te rhoonen, ick stelle u vooz die woor-
den Christi: Dat is mijn lichaem, dat is mijn bloedt:
Wat doet ghy? ghy stelt die woorzen van kant/
ende seght my: Dooz het woorzeken DAT, bet-
stae ick bzoodr: dooz het woorzeken IS, betstae
ick/beteekent/ dooz LICHAEM, betstae ick een
teeken des lichaems: wat is dan te seggen: Dat
is mijn lichaem? Dat is te seggen/seght ghy: Dat
broodt is een teeken mijns lichaems.

En dan gaet gy roepen: De Lutheranen/
noch de Papisten/ en konnen gheen Schrifsture
by bzinghen om te verhoonen / dat het eyghe
lichaem/ ende bloedt Christi in t' Nachtmael is.
Siet ghy niet/ dat ick/ soo wel als ghy/ sou kon-
nen roepen: De Christenen en hebbe gheen
Schrifsture om te bewijfen / dat de werelt van
Godt gheschapen is / noch oock / dat de zone
Godts waerachtelijck mensch is ghetworden/
want die woorzen:

Het vleesch is mensch gheworden, moeten soo ver-
staen worden: Eenem krommen stock / is een
wolf ghetworden. Hier teghen roept gy/ dat en
is maer gupchelrje/ en camer spel: Alsoo roepe
ick oock teghen u: Dat ghylieden / die klare
woorzen: Dat is mijn lichaem, verstaet / dat bzoort
is een teeken mijns lichaems/ en is niet anders
als gupchelrje/ en camer spel: Want wie heeft
opt in de Schrifsture gelesen/ dat/ Lichaem, te seg-
ghen is/ een teeken des lichaems: ende dat/ IS, te seg-
gen is/ Beteekent? of waer isser opt in werelt een
natie gheweest/ die soo ghesproken heeft? Inder
waerheyt / ick en kan anders niet bonniffen/
als dat den dupbel/ dooz dese uyt sinnighe men-
schen/ met ons spodt/ ende gheckt / in soo eene
ghewichtige sake / als hy haer doet segghen:
Ick sal ghelooven dat Christi lichaem in t'
Nachtmael is/ als my dat uyt Schrifsture sal
verhoont worden: s' hebben schoon seggen/ als
sy te vozen de klare/ ende eyghe woorzen van
de Schrifsture hebben ontweldicht/ ende andere

in de plaetse s bestelt / die sy nae hart eyghen verstant / ende sin hebben ghesmeedt / ende verdraeyt.

Somma. Daer mede isft uyt. Wy hebben van onse kant klare / ende duydelycke Schryfturen / de welke aldus luyden : Neemt, ende eet, dat is mijn lichaem, t'en is niet van noode / dat ymant van ons vrage / dat wy desen text / met andere reynen / souden bevestighen (alhoewel wy dat wel souden kunnen doen) maer het staet de Sacramentarisen toe een Schryfture alleen by te hengen / die alsoo luyt : Dat bereekent mijn lichaem / of / dat is een teeken myns lichaems etc.

Tot noch toe sijn t de eygen woorzen getweest van Martinus Lutherus.

Dolgen nu de argumenten van Flaccus Illyricus ; die mede niet Roomsch Catholijck is geweest / maer anders gesint : dese dā in sijn boeck / welck hy noemt : Trondelijcke bewijsinge dat het 6. Capittel Ioannis, tot der Calvinisten meyninghe van het Nachmael gantschelijck niet en dient &c. gedruckt Anno 1567. spreekt aldus :

Christus, en wil in dese woorzen Ioan. 6. Den gheest is die levendich maect, het vleesch en is niet nut, niet sijn lichaem / maer ons quaet vleesch / ende verdozben nature / dat het niet nut en sy / veracht hebben / want hy hadde te voren in dat gantsch Capittel sijn vleesch seer grootelijck geprefen / ende des selfs nutticheyt dickmaels en veel voozghestelt / hoe soude hy dan nu segghen dat het niet nut is / dat en waer niet anders / als r'gene hy te voren geseyt hadde / om verre stooten / ende sy selven tegenspreken.

Het waer een groote verschickelijcke Godts lasteringe / wanneer men seggen wilde / dat het vleesch Christi niet nut is / want het is immer / door het welck wy niet alleen verlost / maer Godts ere verbyert / ende sijn rijk opgherecht is.

Bullingerus berstaet het soo dat het vleesch Christi niet nut is/te weten / wanneer het vleessche-lijcker wijze ghegheten wordt.

Doch dese bediedinghe en is niet alleenlijck nientw/maer oock ongheschickt / verre gesocht / ende gansch ghedwonghen / want wie konde sulck een verstant soo haest inde woorden vinden? Lutherus heeft oock wel teghen haer bewesen/dat wanneer Christus, van sijn eppen vleesch op een ander ghesproken heeft / soo placht hy dat woordken MYN daer hy te setten/en te segghen: Mijn vleesch, mijn lichaem, op dat men't selve van een ander vleesch / of lichaem niet verstaen en soude. Dat heeft hy oock in dit Capitel dicsmaels ghedaen: daerom / de wijle Christus, hier spreekt van't vleesch in't gemeen / sonder daer hy te boeghen / dat woordken MYN, soo en konnen dese woorden / Het vleesch en is niet nut, niet van sijn vleesch in't besonder / maer van het sondigh/ende ongeloobigh vleesch van alle menschen verstaen worden.

Doozders seght Illyricus *Capite 3.* Sp verkeerden den text van het testament Christi: want daer Christus seght: Dat is mijn lichaem/daer segghen sy / dat is een teeken mijns lichaems.

Ten anderen / soo nemen sy de lichaemelijcke nuttinghe des lichaems wech / t'welck de woorden klaer in haer batten/ende verklaren: Neemt ende eet, dat is mijn lichaem.

Doozders soo nemen sy wegh alle de nuttigheyt/ende hucht van dit Sacrament / want sy leeren / dat de vergevinghe der sonden daer sine niet ontfanghen en wert.

Ten lesten / soo leeren sy noch daer toe niet noodigh te zijn/dat men nu boozt aen de woorden Christi over het broode spreke / ofte t'selbe daer-mede seghene/ende ghebenedijde: Wat laten sy dan ten lesten dit alderheplighste Sacrament meer zijn/dan recht een banket van eten en drincken?

Hy segghen/dat alsulcke consecratie een tooberij is: dese lasteringe is te boze genoech beantwoort / namelijk dat het gheen tooberij en zy / als men Godts woort na syn bebel gebzupekt: Nu/soo heeft Christus bevolen/dat men sijne eeghen woorden ober-t'broodt soude ghebruyke / ghelijck hy selfs gedaen heeft / want hy heeft gesept: Doet dirtot mijnder ghedachtenisse: soo en ghebleet hy dan niet alleen het broot te eten / maer dat men oock de woorden alsoo spreken soude ghelijck hy se ghesproken heeft / Iesus Christus nam het broodt etc. ende seyde: Nec int, ende eet, dat is mijn lichaem: Daer tegen setten de Calvinisten, het teken booz die woorden. Mijn lichaem, ende legghen dese woorden: Dat is mijn lichaem, soo upt / dat is een teken mijns lichaems. Ooz deelt nu hier Chyristelijcke leser / welcke uptlegginge als de warachtichste ghy volghen moet / Christi, of Calvini.

Cor hier toe zijn't de eeghen woorden geweest van Flaccus Illyricus:

Hier upt kunnen de Gereformeerde nu sien/dat sy in hare leere des Abontmaels / niet alleen bande Catholijken bestreden worden / maer oock van oncatholijcke / ende anders ghesinde.

B E S L V Y T.

Niemant bande Ghereformeerde, kan toonen / dat de schyfture / van t'gene Christus, in t'leste Abontmael / heeft ghegeven aen sijne discipelen / erghens sept / dat het BROOT was / of WYN: maer seght meermael dat het lichaem, vlesch, ende bloet was.

Niemant bande Ghereformeerde is machtich een schyfture alleen hy te setten / daer gheseyt woort / dat Christus aen sijne discipelen / gaf een teken des lichaems, of dat hy gheseyt heeft: Neeme
ende

ende eer, dat is broot, een teekē mijns lichaems, **Maer** ter contrarie: de schryfture segt dat hy gaf/ t'selve lichaem dat voor ons soude ghelevert worden aen t'kruys: t'selve vleesch, dat gegeven sou worden voor t'leven des werelts. T'selve bloet, dat aen t'kruys vergoren sou worden, tot vergiffenisse van onse sonden. **Dit en was noch broodt/ noch wijn/ noch teeken/ maer t'egge wesentlijck lichaem/ en bloet; soo hebben wy dan t'egghen wesentlijck lichaem/ en bloet.**

Ten tweeden, **Niemand** bande Ghereformeerde mach loochenen/ dat Christus in sijn leste Abtontmael ons ghemaect heeft sijn testament: de woorden bande schryfture sijn klaer: **Niemand en kan oock loochenen / 'ten zy dat hy strijden wil tegen de Reden/ en Rechten/ dat de woorden van testamenten in haren egghen/ ende nauerlijcken sin moeten ghenomen worden: Ander sing dooz een Huys, soude men kunnen verstaen een kasteel &c. Siet wat twisten/ ende processen/ hier upt niet en souden opstaen; volght dan nootzakelijck / dat de woorden des testaments Christi niet oneygentlijck, maer eygentlijck, moeten verstaen worden.**

Ten derden **Niemand** bande Ghereformeerde, kan toonen/ wat mirakel, ofte wat groote verholentheyte zy in haer Nachtmael: By den H. Ioannes nochtans wort het vooz soo een groot mirakel gheacht/ dat het Christus met twee mirakelen/ het een vande vermenichvuldige der brooden/ het ander/ van sijne Hemelbaert/ heeft willen bevestighen / ende gheseyt / dat de kracht Gods/ daer toe van noode was. By den H. Paulus, wort het vooz gestelt/ als eene Verholentheyte, soo groot als die bande Doodt, ende Verrijfenisse, Christi: **Soo spreken dan Ioannes, en Paulus van een ander Nachtmael als Partije heeft.**

Ten vierden: **Niemand** bande Ghereformeerde, kan my bewijzen/ hoe iemandt in haer Nachtmael/ kan plichtigh worden het lichaem ende bloede

des

des Heeren: want / of hy ontfanght het weerdelijck,
 ofte onweerdelijck, Ontfanght hy t'weerdelijck? soo
 en heeft hy gheen schult. Ontfanght hy t'on-
 weerdelijck; soo en ontfanght hy gheen Nach-
 mael / want hy en ontfanght gheen teeken des
 lichaems. Soo en kan hy dan mede gheen schult
 hebben van't lichaem Christi onteert hebben.
 Maer Paulus seght / dat men in t'Nachtmael het
 lichaem Christi onteeren kan / soo spreekt hy
 dan van een ander Nachtmael als Partije heeft.

OCH OF SY WYS WIERDEN, ENDE
 VERSTONDEN.

Deuterom. 32. v. 29.

Tot meerder eere des Alderh. Sacraments.